

Az Úr hajlékai az Ipoly menti Mikolán

Szentendre, 2024. május 22.

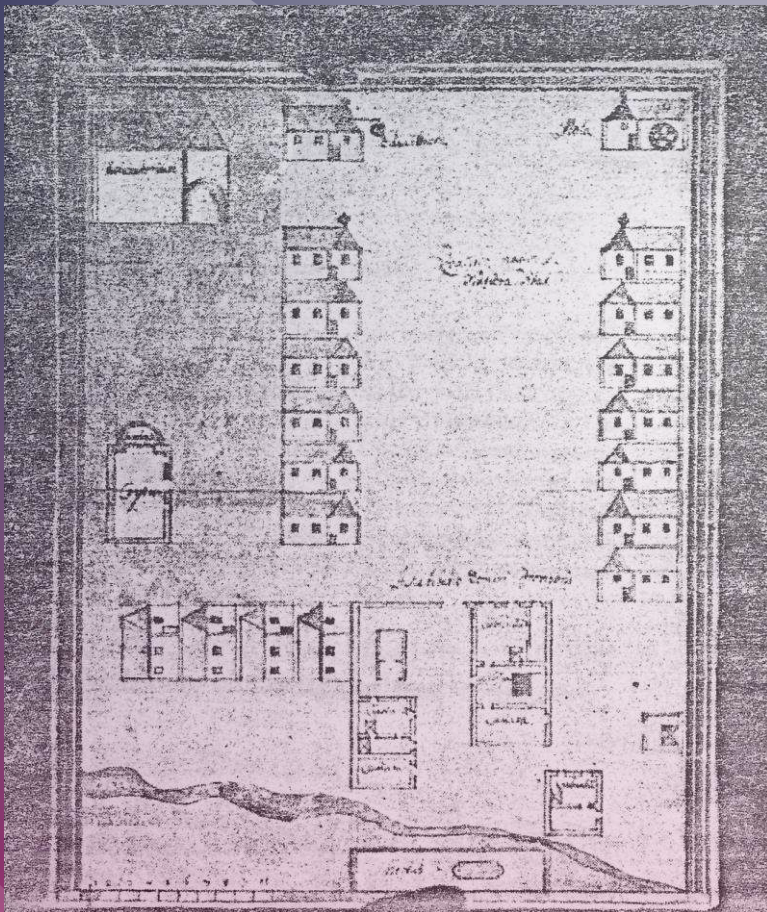

Középkori templomunk

A település első írásos említése 1300-ból *Mikola falu néven*, egyháza az 1332–37. évi pápai tizedjegyzékben szerepel. Plébánosa Miklós pap, a templom védőszentje Szent Lőrinc. Ugyanakkor az ősi templomot a 18. század elején Szent Erzsébet patrónájával említik.

Az Isten házának községbeli elhelyezkedését egy 1750 körüli településrajz alapján tudjuk behatárolni. A templomocska a mai Szent János téren állt. 18. századbeli vizitáció leírása szerint torony nélküli, kisebb méretű román stílusban épült templom, boltozatos apszissal és sík hajómennyezettel. Hosszúsága 12,5, szélessége 6,4 méter lehetett. Az épület körül temető, melyben egy haranggal felszerelt harangláb állt. Építési stílusa alapján úgy vélhetjük, hogy a pápai tized felvételekor is ez lehetett a falu temploma.

A falu régi temploma és Mikola szegény alattvalóinak instanciája a herceghez

Mi Vámos Mikolai Dúrah, az az egyházi Mikola
akkorral Peczognoscolyiké Lakott. és pásztorok által
hogy az Isten Kegyelemmel, és Mikolaihoz Hozzájunt
Kegyelemmel, és Hozzájunt, Pechognoscolyiké
vel fízetéleri magunkat által, és megfízetéleri
egy mint:

In Notum
1730

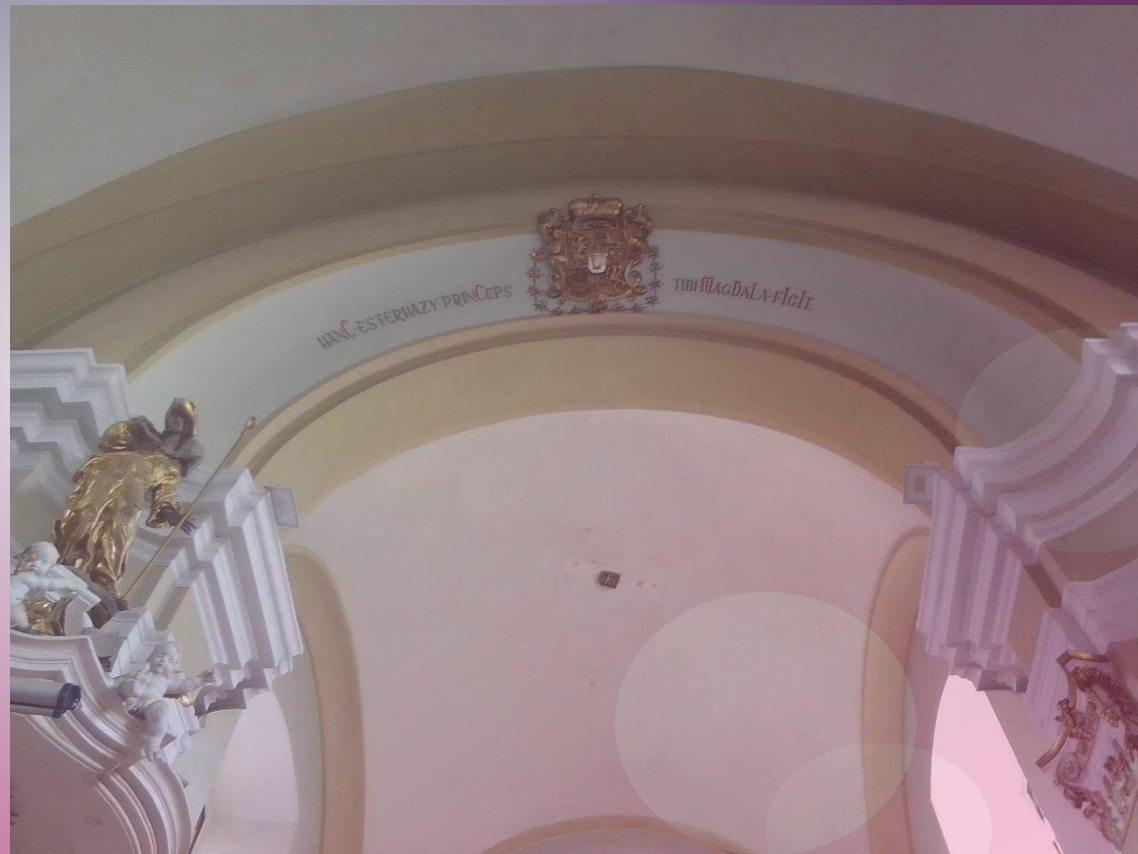
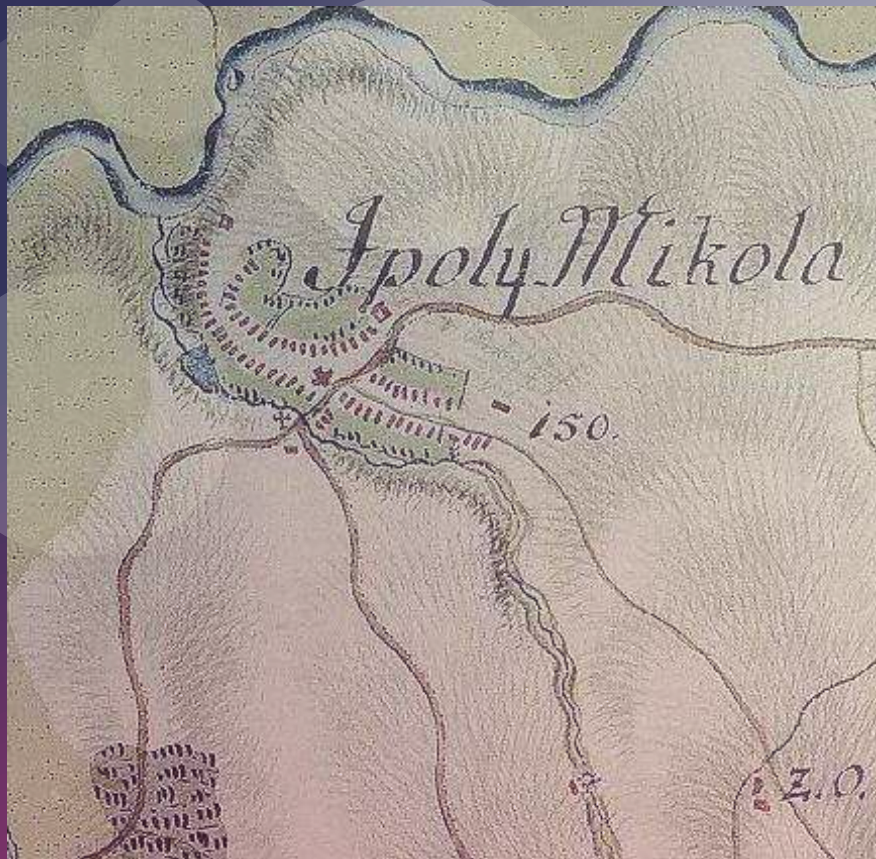
1° In parata
2° Mikola Hozzájunt, és az az egyházi Mikola
3° Mikola Hozzájunt, és az az egyházi Mikola
4° Mikola Hozzájunt, és az az egyházi Mikola
5° Mikola Hozzájunt, és az az egyházi Mikola
6° Mikola Hozzájunt, és az az egyházi Mikola
7° Mikola Hozzájunt, és az az egyházi Mikola
8° Mikola Hozzájunt, és az az egyházi Mikola

Actum Vámos Mikola, die 19 April 1735.

A mikolai katolikusok kérése

A középkori templomot 1680 és 1745 között a reformátusok használták, majd vissza kellett adniuk a katolikusoknak. A római egyház megerősödését elősegítette a török uralom következtében megcsappant lakosságú Vámosmikolára 1735-ben történt német telepítés. A templom a növekvő számú katolikus hívő részére kicsinek bizonyult, ezért 1745-ben a kegyúrtól, galántai herceg Esterházy Páltól a régi templom bővítését kérték, plébános biztosítása végett a honti főesperest is megkeresték.

Én, Esterházy herceg, ezt (a templomot), Magdolna, neked építtettem

A XVIII. században új templom épült

A herceg bőkezűségéből az Úrnak új hajléka épült, Mária Magdolna tiszteletére szentelték. Az 1754. évi egyházlátogatás jegyzőkönyve már említést tesz a jelenlegi templomról. *Az új templom a község közepén, szép téren épült, minden irányból megközelíthető, kőből és kemény téglából, belül teljesen festve, hossza 25,5 méter, szélessége 10,5 méter.* A templombelső terében látható diadalív feliratának római számértékű betűiből az 1752. év olvasható ki: HAN**C** ESTERHÁZY PRIN**C**EPS TIBI **MAGDALA** **FIGIT**.

Az 1996-os renováláskor a főkapu kőkeretének melléke és a homlokzat oromzatoldalfala

A plébánia újjászervezése

Vámosmikola katolikus egyháza 1787-ig Nagybörzsöny filiája volt, 1810-ben vált plébániai jogú egyházközséggé. Egyházy Ádám lelkipásztori tevékenységének első évtizedeiben épült a jelenlegi plébánia: „1797. április 3-án a nép összehívásával főméltóságú Esterházy Miklós herceg arról gondoskodott, hogy új plébánia épület emeltesék a nép által gyártott nyers téglákból”. 1779-ből a régi templomnak már csak romjait, maradványait említik. 1782-ben helyén emeltek egy Nepomuki Szent János-szobrot. Sem írás, sem hagyomány nem szól arról, hogy az enyészetnek kitett Isten házát felajánlották volna a reformátusoknak. Igaz, arról sem, hogy a kálvinisták ezt kérték volna. Az első temető lezárása után az Ipoly-parton nyitottak újat.

A plébánia bejárata a 20. sz. elején; a Nepomuki Szt. János-szobor

Egyházy Ádám (1764–1843) első újkori plébános síremléke

*Itt fekszik a pásztor
a bárányok között,
akiket 48 éven át legeltett,
igével és példával táplálékot adva.*

*Egyházy Ádám
meghalt Vámosmikolán
79. éves korában,
az üdvösségnek 1843. évében
november 25-én*

A templombelső

Három oltára van, valamennyi a templom felépítésének idejéből származik. A főoltár Szent Mária Magdolna tiszteletére épült. A tabernákulum ajtaján értékes, aranyozott domborműves fafaragás az emmauszi tanítványokat ábrázolja. Az oltárképet, melyen Mária Magdolna látható, Friedrich Bernard festette. Baloldali mellékoltára a Fájdalmas Szűzanya, jobboldali mellékoltára Nepomuki Szent János tiszteletére szentelve.

A berendezésből említésre méltó a fehérre festett, fából készült szószék, felette a Jó Pásztor nagyméretű fa szobrával, a 18. századból származó vörösmárvány keresztelőkút, a kovácsoltvas csengőkonzol és a kórus alatt álló Lourdes-i barlang.

A helyi hagyomány szerint a kriptában Esterházy Erzsébet nyugszik. A sírbolt 2000-ben történt felnyitása ezt a hiedelmet se nem igazolta, se nem cáfolta.

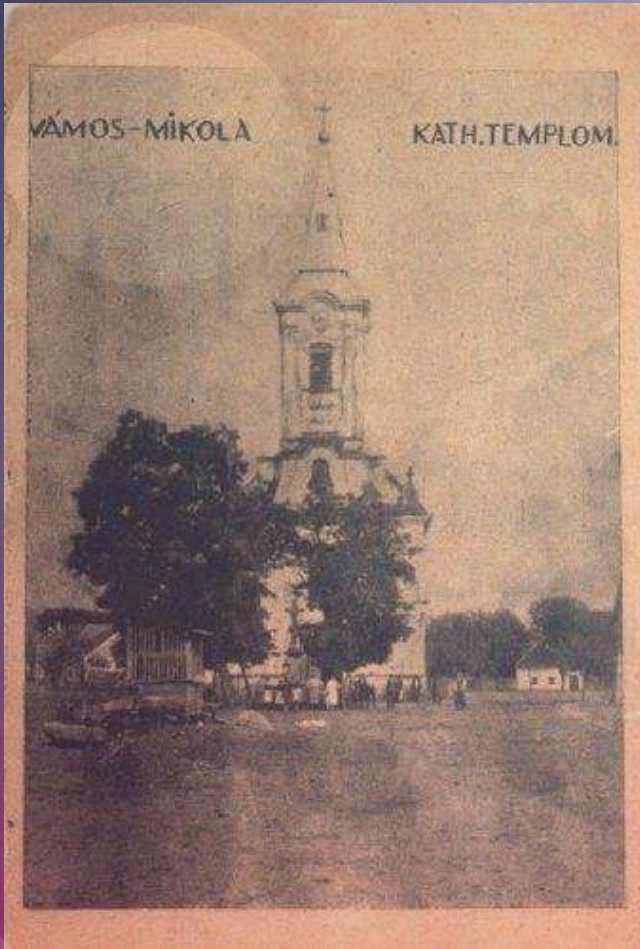
A diadalív és a főoltár

Az Isten házának története

A templom történetének szomorú eseménye az 1895. évi tűzvész, melynek során a zsindeletet is elégett, a toronyban is súlyos kár keletkezett: a tűz hevétől a harangok megolvadtak és lezuhantak. A templom külső renoválására 1958-ban, majd legutóbb Sandner Zoltán okl. építészmérnök terve alapján 1996-ban, belső felújítására 1976–78 között került sor. 1957-ben a silány állapotban lévő ülőalkalmatosságokat az esztergomi főszékesegyháztól kapott padokra cserélték. Az 1970-es években történt belső felújításkor az 1943-as, helyi arcokat ábrázoló freskókat „letakarták”, átfestették. 1996-ban került sor az épület renoválására, az elmúlt években megkezdődött a templomhajó felújítása, 2023-ban megtörtént a külső falak újraszínezése.

Az Úr hajléka a 20. század elején

Két püspök emlékének ápolása

A templom előtti fészület és a felújított plébánia

A reformátusok viszontagságai

A 18. sz. közepén a faluban többségbe kerültek a katolikusok, a reformátusok kisebbségbe szorultak, s a helvét hitvallásúaknak megszűnt anyaegyházuk is. Az ipolypásztói eklézsia protocollumában olvasható: *„Vámos Mikola becsületes Református emberektől kezünkhöz vettünk az Úr Asztalához tartozó két tzin kannát, egy tzin poharat, egy fejer sávós abroszt, öt vagy hat aprólékos keszkenőtskét, olly conditioval, hogy ha valaha szükségek lészen reá, tartozunk Keresztyéni Szeretettel vissza adni.”*

Megfogyatkozott létszámban maradtak helyben is reformátusok, de Mikola a pásztói eklézsia filiájává vált. Vámosmikola reformátusai harmadfél évszázadon át templom nélkül gyakorolták hitvallásukat. Az 1908. évi egyházmegyei közgyűlésen megfogalmazódott, hogy sürgető lenne új iskola és templom építése a leányegyházban. Ebből a század elején csak az imaházként is szolgáló iskola építése valósult meg, az Úr hajlékának felépítésére mintegy hét évtizedet kellett várni.

A szegények ezüstje (1732) és az imaház

Az egykori harangtorony és régi harangja

<dátum/idő>

Az Úr új hajlékának felépítése

1972-ben felvetődött új imaház építésének a gondolata, de az eklézsia kérését sem a Konvent, sem az Állami Egyházügyi Hivatal nem méltányolta. 1978-ban Koczó Pál lelkész és a gyülekezet a meglévő épület felújítását határozta el. A munkálatok a régi épület utcai részének elbontásával és az alapozási munkákkal indultak, ebben a gyülekezet tagjai – Perőcsényből is – többen részt vettek. Magyarországon járt hollandiai vendégek kerültek kapcsolatba a gyülekezettel, és Henk Byma, valamint Hermie Poker énekkarvezetők a groningeni és beesterswági gyülekezetekben gyűjtést szerveztek. A perőcsényi származású Czíria János holland református lelkész Rijnburgból adománnyal segítette az építkezést.

A régi épület bontása és a készülő templom a '80-as években

Oratórium helyett templom

1988-ban Koczó Pál eltávozott az eklézsiából, utóda Ordasi János lett. A lelkeszváltozás miatt az építkezés lelassult, de 1990-ben készen áll az Úr hajléka Mikolán. Így épült fel és készült el a hívek áldozatából és a holland testvérek segítségével Vámosmikolán a rendszerváltás esztendejében az új református templom, mely a szocialista érában egyedülálló az Alsó-Ipoly mentén. 245 év után lett újra méltó helye a gyülekezet istentiszteletének. Az épület a presbitérium határozata szerint nem imaház, hanem a **vámosmikolai református templom** nevet viseli. A templom ünnepélyes felszentelése 1990. augusztus 12-én dr. Tóth Károly dunamelléki református püspök szolgálatával történt.

Az új református templom és a jubileumi kereszt

Vámosmikola zsidósága

Településünk adottságai a 19. század közepétől a zsidóság megtelepüléséhez kedvező feltételeket biztosítottak.

A 19. század közepétől tüntetnek fel a különböző összeírások zsidó vallásúakat Mikolán: 1848-ban a 887 lakos közül 7, 1850. évi országos összeíráskor 921 lélekből 13 zsidó.

Az 1880. évi népszámlálástól az alábbiak szerint alakult Vámosmikola népessége, ezen belül a zsidó lakosság száma:

1880		1900		1910		1920		1930		1941	
lakosság összesen	zsidó	lakosság összesen	zsidó	lakosság összesen	zsidó	lakosság összesen	zsidó	lakosság összesen	zsidó	lakosság összesen	zsidó
1332	86	1700	147	1863	171	2043	133	2162	133	1947	104

A népszámlálási adatoktól eltérő, a zsidó lakosság lényegesen magasabb számáról a helyi körjegyző által 1921-ben összeállított „*Kimutatás azon Vámosmikolán lakó izraelita lélekszámról, akik folyó évben pászkat igényelnek*” című jegyzékben találunk adatokat. E listán 39 családfő szerepel, a családtagok száma: 265 fő. Valószínűsíthető, hogy a trianoni határmódosítás miatt a Felvidékről ideáramló migráció okozhatta a megelőző népszámlálás adataihoz viszonyított közel 200%-os eltérést.

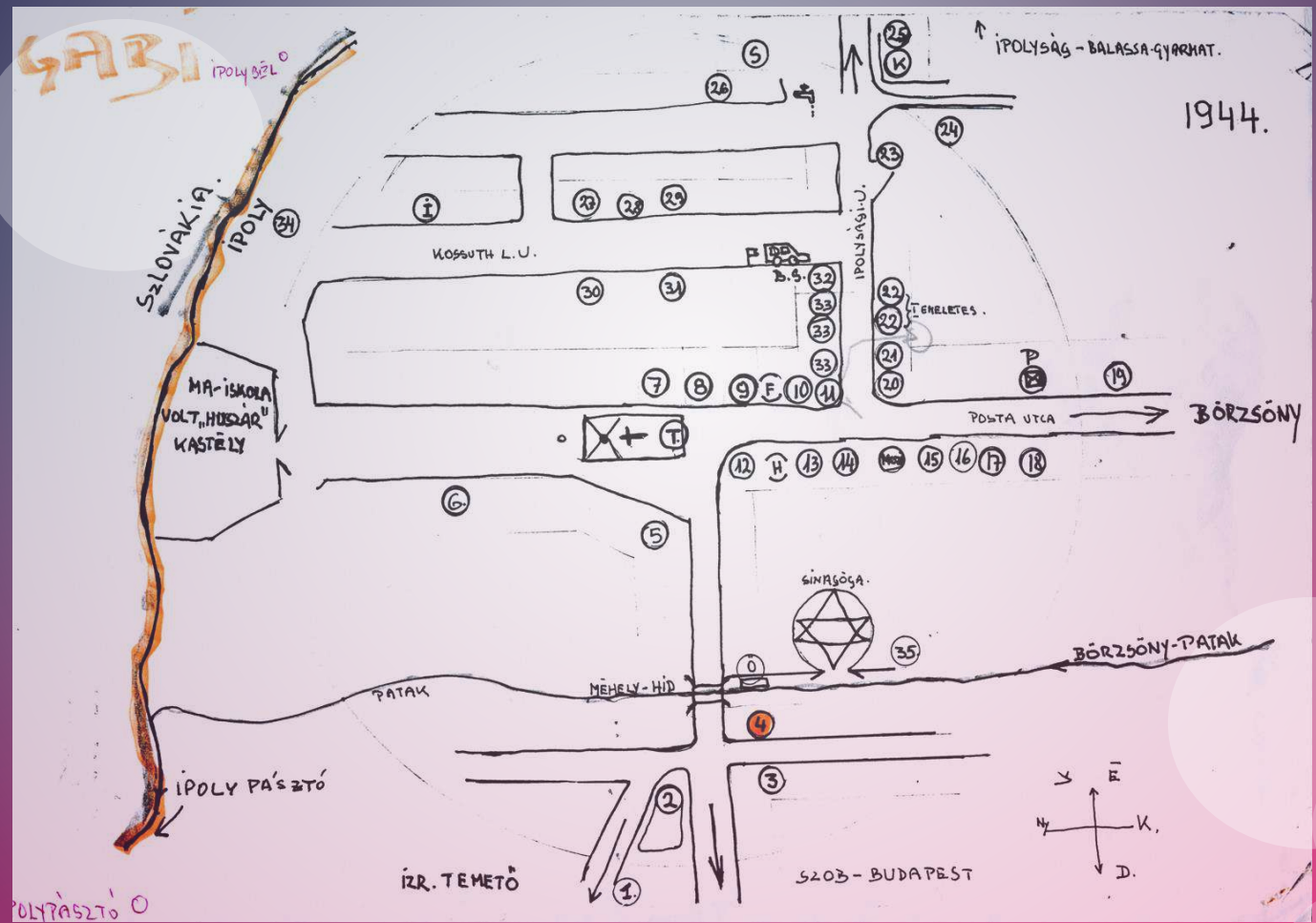
A templom építéséről

Ipolyság és környéke mártírjainak emlékére Izraelben megjelent mű ekként mutatja be a vámosmikolai hitközséget: *A hitközséghez tartozott Ipolypásztó, Ipolybél, Szakállos. [...] Volt egy temploma, amit 1901-ben építettek (előtte imaház volt), temetkezési vállalata, nőegylete. Volt rabbi, metsző, tanító és samesz. 1934-től a vészkorszakig Deutsch Menachem rabbi egy jesivát is tartott fenn. [...] A visszatérők eladták a templomot, és árából körülkerítették a temetőt.*

Az emberi emlékezet által megőrzött, a 20. század közepén az idős emberektől gyűjtött adatok helyi forrása Szatmáry István községi krónikája. A zsinagóga építéséről és sorsáról a következőket olvashatjuk munkájában:

„1894 és 1899 között a zsidó hitközség egy teleknek a patakparti végére építette fel a végleges zsidó templomot. A zsidóság elhurcolásáig ez a templom volt a zsidók vallási összejövetelének a helye. 1947-ben a budapesti Központi Zsidó Hitközség a templomot lebontatta, épületanyagát eladta, majd eladta a telket is a rajta levő sakterházzal együtt, és a bejött pénzből a Kakas-dombon lévő zsidó temetőt bekerítettette és rendbe hozatta.”

A zsinagóga Groszman Gábor települési vázlatán

<dátum/idő>

A szemtanú, Ruhig György leírásában

A tradicionális zsidó élet a templomban, a templom körül és a családok életének keretein belül bonyolódott le. A templom emeletes, szép, nagy létszámú hívő befogadására alkalmas épület volt. Belül oszlopos, közepén a „bima”, a keleti falnál néhány lépcsős feljárattal a Tóra-szekrény kivarrt függönnyel díszítve; oldalán a cházán (kántor), a másik oldalán a pap és a megtiszteltek ülés helye arccal a közönség felé. Az emeleten lévő női karzatra külön bejárat vezetett. A nagy, díszes ablakok sok fényt engedtek be a terembe, megvilágítva a márványutánzatra festett falakat. Az ülés sorok a lefelcsukható ülésekkel és a talesz- és imakönyvfiókokkal, a padok szélén gyertyatartókkal –, melyek fénye beleolvadt a csillárok fényébe – adták az ünnepi és misztikus hangulatot, ízt és szagot az istentiszteletekhez. Több kisebb-nagyobb Tóra-tekerics ezüsttel hímzett ruhában, koronával és mutatóujjal díszítve állt az aron hakodesben. Mindezek képezték kehilánk büszkeségét.

A bejárat és az Úr hajlékának helye

Ruhig György gyermekkori emlékeinek színhelyén: a kántor háza a vágoda bejáratával

Ami megmaradt...

Vámosmikola egykor virágzó izraelita hitközségének zsinagógájából mindössze egy márványtábla maradt fenn, mely 2002-ben a Magyar Zsidó Múzeum és Levéltár gyűjteményébe került. És őrzi a falu zsidóságának emlékét Vámosmikola határában az örökkévalóság háza...

Irodalom

A vámosmikolai róm. kat. egyházközség élete. Római Katolikus Plébániahivatal, Vámosmikola

Ordasi János: A Vámosmikolai Református Gyülekezet rövid története. Kézirat, 2000

Szatmáry István: Vámosmikola 1945 előtt. Vámosmikola–Szob 1966. PmL. Ki. 16.

Dercsényi Dezső (szerk.): Pest megye műemlékei I-II. Budapest, 1958. Magyarország Műemléki Topográfiája 5.

„ÖRÖKMÉCSES”– ŠAHY-Ipolyság és környéke Mártírjainak emlékére. (Szöveggondozás: Asher S. – Gartenzaum Gy.) Nahariya, 1994

Koczó József: Vámosmikola zsidóságának száz esztendeje. Vámosmikola, 2007. Honti Füzetek 5.

Koczó József: A helvét hitvallás Palócföldön. Fejezetek a Drégelypalánki Református Egyházmegye történetéből 1617–1952. Budapest, 2017

Köszönetemet fejezem ki Hartung Ferenc plébános úrnak, Ordasi János lelkipásztornak, Ruhig Györgynek és Groszman Gábornak, hogy a '90-es évek elejétől fogva a kifejtett téma kutatására ösztönöztek, gyűjtőmunkámat segítették, támogatták.